

Wat zong men in Delft, zo'n 100 jaar geleden?

(Eerder in verkorte vorm gepubliceerd in de Delftsche Courant, 23 december 2000)

Toen ik opgroeide in de jaren '50, hadden wij aanvankelijk geen televisie. Ook was er geen platenspeler in huis. Voor muziek waren wij afhankelijk van de radio (Hilversum 1 en 2). Zo leerde ik de populaire liedjes van die tijd, waaruit uiteindelijk mijn favorieten naar boven dreven: die van het Cocktailtrio en van Dorus.

Voor het overige kwam mijn muzikale opvoeding van het draaiorgel van Tegelaar. Als dat door de wijk kwam (ik woonde in de Meidoornlaan), kon ik er wel een uur achteraan lopen. En omdat mijn vader meneer Tegelaar kende (ze werkten allebei bij de Kabelfabriek), mocht ik zo nu en dan zelfs op het paard zitten.

Levende muziek klonk ook op bruiloften en partijen. Mocht ik daar ooit mee naar toe, dan zat ik steevast de hele avond naast het orkestje. Mijn opa, in zijn jonge jaren zelf conferencier en muzikant geweest, bracht bij dat soort gelegenheden vaak een lied ten gehore. Dat vond ik helemaal prachtig.

Toen ik, tegen het eind van de jaren zestig, gitaar speelde en mij begon te interesseren voor (aanvankelijk Amerikaanse) folkmusic, vroeg ik mijn opa, of hij ook oude Néderlandse liedjes kende. Dat bracht een stortvloed aan herinneringen aan de eerste decennia van deze eeuw op gang.

Mijn grootouders (van moeders kant) werden allebei geboren in de 19e eeuw. Mijn oma, Marie de Jong (1898 – 1974), in wat toen nog Hof van Delft heette, een zelfstandige gemeente, met het Raadhuis aan het Olofsplein (tegelijk met Vrijenban in 1921 ingelijfd bij Delft). Mijn opa, Jan Stolk (1894 – 1980) woonde op de Gasthuislaan.

In hun jeugd was er zelfs nog geen radio, voor muziek was men op zichzelf aangewezen, op de straatzangers en op Café Chantants.

Mensen zongen veel. Moeder en dochters, als ze samen aan de afwas stonden, meerstemmig, de meest droevige liederen, die wij nu als smartlap zouden bestempelen. *Achter in het stille klooster, Bij Sedan op de heuvel, Het hutje bij de zee, Hij gaf haar zeven steken.* 's Avonds werd gezongen rond de tafel, 's zomers op het bankje voor de deur. Daar waren liedjes bij, oude balladen, die al sinds de middeleeuwen mondeling waren doorgegeven: *Twee koningskinderen, De drie ruitertjes.* Generaties lang werden zowel melodie als tekst verhaspeld en verbasterd, maar de verhaallijn was meestal nog wonderwel in takt. De meeste mensen waren zich niet bewust van de ouderdom van de liederen die zij zongen. Ook mijn grootouders niet. Voor hen hoorden ze gewoon bij de populaire liedjes van die tijd. Al wisten ze wel, dat hún ouders en grootouders ze ook al zongen.

Natuurlijk zong men ook 'eigentijdse liedjes'. Zonder uitzondering waren die in het Nederlands. Men leerde ze op bruiloften en partijen, en meestal waren ze afkomstig uit de revue en het cabaret van die dagen. In de jaren '20 was mijn opa ook conferencier en muzikant ('een hele nacht zitten voor vijf gulden'). Dan speelde hij op zijn tweerijer-harmonica, deed spelletjes en zong liedjes.

Bijvoorbeeld dit (van Maupie de Vries):

Ik ben weer fijn op stap geweest

Ik was weer aan de rol

Van de champie en de wijn

Is mijn maag weer vol

't Zwabberen zit me in het bloed

*'t Is niet goed maar heus ik moet.
Wanneer de avond komt
dan is er een stem die broemt:
Ik ben een zwabber, een zwie zwa zwabber
Ik heb zo 'n hekel aan saai verdriet
Zie ik 's nachts de sterren staan
En het maantje kijkt mij aan
Dan moet ik zwabberen of ik wil of niet.*

Ook een populair lied, dat handelt over bekende uitspanningen in die dagen, was 'Kom Karline, kom!'. De vader van mijn oma, die kleermaker was aan de Paxlaan, zong dit lied al.

*Als 't zondag is en heel mooi weer
En lekker in de lucht
Dan zegt de man zo tot zijn vrouw:
Kom, nu de stad ontvlucht!
Naar 't kalfje of naar Schollenbrug
Wat staat je 't meeste aan?
Of willen we gezelligjes
Naar het Tolhuis gaan?
Ja, Tolhuis, Tolhuis, Tolhuis
Kiele kiele Tolhuis, kiele kiele hopsasa
Kom vooruit, kom vooruit
Kom Karlineke vooruit?
Kom Karlineke, kom Karlineke, kom
Wij gaan naar 't Tolhuis meid
Daar vind je aardigheid....*

En het volgende spotlied leerde mijn opa waarschijnlijk in zijn diensttijd, waarin hij trouwens gewoon in zijn eigen woonplaats gelegerd was. Het liedje was landelijk, in vele varianten, bekend, en dateert van rond 1840.

*Daar komen de jongens van de vesting aan
Ze hebben hun blauwe broekjes aan
Aan elke kant een rooie bies
Kan je zien wat schorem is*

*Napoleon die slechte vent
Die gaf een kwartje tractement
Willem III die goeie man
Die maakte er zeven stuivers van.*

Straatzangers.

Veel liedjes, die men zong, waren afkomstig van straatzangers. Die waren er in vele soorten en meestal waren ze alleen plaatselijk of regionaal bekend. Toch was hun repertoire voor een deel algemeen, omdat ze hun liedjes vaak 'jatten' van revue- en cabaretartiesten als Kees Pruis, Willy Derby, Koos Speenhoff en Louis Davids. Of ze kochten hun liedjes in bij uitgeverijen, zoals Festa in Winschoten of Rombouts in Roosendaal. Rombouts schreef heel

veel liedjes trouwens zelf, en meestal over actuele zaken, ‘De ramp met de Uiver’, om maar eens wat te noemen. Een rechtstreekse voortzetting van de straatzangers, die op jaarmarkten en kermissen het ‘gezongen nieuws’ brachten. Straatmuzikanten moesten, ook in het begin van deze eeuw, een vergunning hebben, en die hadden de meeste niet. Toen mijn oma als kind in Hof van Delft woonde, moest ze vaak om de hoek gaan kijken of de veldwachter er niet aan kwam. Maar de ene veldwachter was de andere niet. ‘Die ouwe Roggeveen kneep nog weleens een oogje toe’. Later kwam er een nieuwe, die veel strenger was. ‘Dan zette die straatmuzikant gauw zijn harmonica bij ons thuis neer, of bij vrouw Wissing, en dan liep hij zelf gauw door’.

Als bijvoorbeeld Kees Pruis een liedje gezongen had, maakten straatzangers er nieuwe woorden op, en lieten die drukken. Ze stonden er mee op de markt. Op hun kraam lagen de stapels liedblaadjes tussen gespannen touwtjes. ‘Wie kan zingen, zing maar mee! Twee cent per stuk; drie verschillende voor een stuiver!’. Dat riepen ze dan.

Veel straatzangers kwamen uit Rotterdam. Voor 30 cent retour met het ‘Delftse Bootje’. Mijn opa herinnerde zich er zo één, een harmonicaspeler, die een 12-jarige jongen bij zich had, die zong dat het een lust was:

*Een mand spinazie
Die danste in het rond in de Passagie
Twee ouwe schoenen
Die zaten op een brug mekaar te zoenen*

En een bokking en een schar

*Kregen ruzie in een bazar
En een hondje met een lam pootje
Studeerde voor kapitein op ‘t Delftse Bootje.*

Dat ‘Delftse Bootje’ overigens, van de Stoomvaartmaatschappij Delft – Rotterdam, was in de vaart tot 1927.

Bekende types waren ook ‘De Volendammers’: als Volendammer verkleede straatmuzikanten, 2 mannen en een vrouw, die altijd met de kermis in Delft kwamen. Op hun repertoire stond het volgende lied:

*De meeste mensen piekeren om hun ouwe dag
Wat toch een dwaasheid is en iets waarom ik lach
Want je moet niet treuren als je jeugd voorbij is
Verzet de bakens zoals het tij is
Het leven is hier toch zo mooi en goed bedoeld*

Een mens die is toch maar zo oud als ie zich voelt

*Zorg dat je oud wordt in eer en deugd
Dan geniet je vaak nog meer dan in je prilste jeugd*

*Refrein:
Want over honderd jaar is alles hier voorbij
Dan is het afgelopen met de vrijerij
Dan is er geen verschil meer tussen arm en rijk
Dan zijn we allemaal precies gelijk.*

Jan Bodde kwam wel uit Delft, evenals Krijgsman. Zij zongen de toendertijd populaire liedjes. Er was nog geen radio of TV, dus met die straatmuziek kwam gemakkelijk geld binnen. Mensen die een liedje wilden leren, waren van de straatzanger afhankelijk. Jonge jongens, zoals mijn opa, liepen achter hen aan, net zo lang tot ze de wijs kenden.

Straatzangers hadden vaak door de week een heel ander beroep, terwijl ze er 's zondags met hun liedjes op uit gingen. De meesten waren echt niet arm. Er gaan verhalen, dat ze zelfs kinderen 'huurden', die armoedig aankleedden en zo de straat op gingen. Dat maakte indruk en bracht geld in het mansbakje...

Brouwer en Dortweg waren eigenlijk glasmaker van beroep, maar ze zongen ook in de revue en als straatzangersduo. Het was rond 1910.

*Zij was een aardig kind, met oogjes hemelsblauw
Hij was een arme klerk, die zwoor haar eeuwig trouw
't Was op het laatst van de maand februari
toen zat die arme klerk helaas in de penarie.*

*Hij ging naar het kantoor, 't een sombere avond was
En met een ouwe pook forceerde hij de kas
Hij deed een greep, vol angsten en gehuiver
Hij gapte wat-ie kon, en hij gapte zeven stuiver.*

Café Chantants

Behalve naar het theater, zoals in Delft 'De Doelen', waar grootheden als Koos Speenhoff en Louis Davids optraden, werd er ook gezongen in de zogenaamde café chantants. Daar kon je dan genieten van een soubrette of een humorist. Soms waren dat plaatselijke grootheden.

In het begin van de eeuw waren de bekendste Delftse etablissementen de volgende. 'Het Klaverblad' van Appie Schmink (oom van de latere bekende lorrenboer) in de Torenstraat, een nog steeds bestaand 'poortje' tussen de Gashuislaan en de Zuiderstraat; Paardenkamp op de Beestenmarkt (later een wasserette); Louis de Laar op het Vrouw Juttenland en tenslotte Café Visser, op de plek waar naderhand de Roxy-bioscoop verrees.

Op het moment dat de eerste grammofoons (met van die grote hoorns) verschenen, was het met de café chantants gedaan. De kasteleins konden nu op een goedkopere manier hun zaak van muziek voorzien.

Ook in de woningen hoorde je steeds meer grammofoonmuziek. En radio natuurlijk. De straatzanger was overbodig geworden, want nu was er de Radio Nieuwsdienst. En liedjes kwamen gewoon uit de luidspreker.

Peter Koene